

Justitiedepartementet

ju.remissvar@regeringskansliet.se
Kopia till: ju.L5@regeringskansliet.se

Yttrande över promemorian Straffansvar för psykiskt våld (Ds 2022:18)

(Ju2022/02651)

I promemorian behandlas frågor om hur straffansvaret för psykiskt våld kan stärkas samt om åtalsregleringen för ärekränkingsbrotten. Tingsrätten har, utifrån de aspekter som tingsrätten har att bevaka, följande synpunkter på innehållet i promemorian.

Straffansvaret för psykiskt våld

I promemorian föreslås att en ny brottstyp, psykisk misshandel, ska införas i 3 kap. 5 a § brottsbalken.

Utifrån promemorians redogörelse för omfattningen av psykiskt våld i samhället och dess följder instämmer tingsrätten i att det finns ett behov av att stärka skyddet mot sådant våld. Därtill argumenteras i promemorian på ett övertygande sätt om varför den nu gällande lagstiftningen brister vad gäller möjligheterna att lagföra sådant psykiskt våld som bör vara straffbart.

Den föreslagna lösningen medför dock vissa betänkligheter då, som promemorian också konstaterar, förslaget rör sig i de yttre gränserna för vad som bör vara straffbart. Enligt förslaget ska flera handlingar – som inte nödvändigtvis var för sig är straffbara – tillsammans och under vissa förutsättningar kunna konstituera brottet psykisk misshandel. Förslaget skiljer sig alltså från t.ex. de grova fridskränkingsbrotten (4 kap. 4 a § brottsbalken) som kräver att de gärningar som läggs samman till ett grövre brott redan i sig utgör brott.

Det agerande som ska kunna ligga till grund för psykisk misshandel kan enligt promemorian vara av vitt skild karaktär (se exemplen som listas på s. 308 ff. och 387 ff.). Det rör sig om ageranden som framstår som klandervärda, men även om handlingar som enligt tingsrätten måste anses vara relativt harmlösa. Som en sammanfattande beskrivning anges i promemorian att ”Brottsoffret ska ha utsatts för ett agerande som är oacceptabelt utifrån de grundläggande värden som genomsyrar den svenska, den nordiska och den internationella rättskulturen” (se s. 387).

När frågan om hur psykiskt våld bäst beivras har utretts tidigare har alternativ liknande det som föreslås i promemorian ansetts problematiska ur legalitets- och förutsebarhetsperspektiv. Det har då ansetts att psykiskt våld

inte på ett tillräckligt tydligt sätt kan beskrivas och att det därför blir alltför svårt att avgränsa det straffbara beteendet, samt att legalitetsprincipens obestämdhetsförbud skulle omöjliggöra en kriminalisering. (Se 5 kap.)

I promemorian bemöts denna kritik. Det anförs bl.a. att brottsbeskrivningar alltid måste tolkas, att handlande genom psykisk påverkan redan utgör moment i andra brottstyper, att andra länder inte funnit skäl att särskilt behandla legalitetsfrågan i lagstiftningsprocessen, att man i Danmark – för att komma runt förutsebarhetsproblematiken – valt att i förarbetena ge ett stort antal exempel på beteenden som kan anses kränkande, samt att det finns tydliga exempel i internationella dokument på vad som utgör psykiskt våld. (Se s 263 ff.)

Enligt tingsrätten är dock argumentationen i promemorian inte i alla delar övertygande.

Exempelvis måste det som utgångspunkt anses vara mycket oförutsebart för en person att ett ej straffbart agerande kan läggas samman med andra ej straffbara ageranden, och tillsammans utgöra ett relativt allvarligt brott. Förslaget innebär en betydande skillnad från t.ex. de grova fridskränkningssbrotten, då det i dessa fall måste anses vara betydligt mer förutsebart för en person vilka ageranden som senare kan läggas samman till ett grövre brott. Det sagda gäller även om det i förarbetena anges ett stort antal exempel på vilka ageranden som kan utgöra del av psykisk misshandel.

Beträffande den sammanhängande frågan om hur individualiserade och specificerade i tid och rum gärningarna måste vara hämtar promemorian inspiration från vad som redan gäller för t.ex. de grova fridskränkningssbrotten. För ansvar krävs således inte att alla de enskilda gärningarna individualiseras och preciseras bl.a. vad avser exakt tid och plats men några konkreta gärningar måste kunna specificeras. Åklagaren måste dock alltid uppfylla sin grundläggande bevisbörda i fråga om att det åberopade förfarandet faktiskt har ägt rum. (Se s. 308.)

Vid dessa förutsättningar kan det vara svårt för en person misstänkt för psykisk misshandel att kunna presentera ett adekvat försvar, även om det föreslagna synsättet redan accepterats i lagstiftning och praxis vad gäller andra brott. Enligt tingsrätten måste svårigheterna anses vara särskilt stora när det rör sig om sådana mindre allvarliga ageranden som vid tillfället kanske framstått som bagatellartade och som kan ligga långt bak i tiden, men som enligt förslaget ska kunna ligga till grund för psykisk misshandel.

Vad som sagts ovan gör sig särskilt gällande med hänsyn till det vida spann av ageranden som enligt promemorian ska kunna utgöra del av psykisk misshandel. Tingsrätten har förståelse för att det är svårt att beskriva de typer av ageranden som brottstypen är avsedd att omfatta. Samtidigt önskar tingsrätten särskilt framhålla, bl.a. utifrån promemorians mycket vida beskrivning av vilka normer som ett agerande ska strida mot, att det är mycket viktigt att brottstypens tillämpningsområde är klart och tydligt avgränsat. Att så är fallet är angeläget även för domstolarna som i slutändan har att tillämpa lagstiftningen.

De frågor som tingsrätten särskilt tagit upp i detta yttrande problematiseras inte i någon större utsträckning i promemorian. I det fortsatta arbetet med att stärka skyddet mot psykiskt våld är det enligt tingsrätten av största vikt att dessa frågor ges ytterligare belysning innan en ny brottstyp som den som föreslås i promemorian införs i strafflagstiftningen.

Sammantaget saknas det enligt tingsrätten därmed skäl att nu frångå den bedömning av legalitetsaspekterna som gjorts i tidigare lagstiftningsprocesser. Tingsrätten avstyrker därför promemorians förslag att införa den nya brottstypen psykisk misshandel i 3 kap. 5 a § brottsbalken enligt den nu föreslagna lydelsen.

Åtalsregleringen för ärekränkingsbrotten

I denna del av promemorian görs bedömningen att tidigare förarbeten gjort en feltolkning av åtalsregleringen i 5 kap. 5 § brottsbalken, och att regleringen endast gäller när åtal väcks för ärekränkingsbrott och inte när åtal väcks för annat brott i vilket ett ärekränkingsbrott ingår. Tingsrätten instämmer i promemorians resonemang och bedömning i denna fråga. Tingsrätten har inga synpunkter på de lagförslag som lämnats.

I handläggningen av detta ärende har lagmannen Nils Cederstierna, chefsrådmannen Linn Pantzar och tingsfiskalen Linus Ekström, föredragande, deltagit.

Nils Cederstierna

Linus Ekström